

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

© Торгашова А. В., 2014
<http://orcid.org/0000-0003-3077-048x>

Стаття присвячена аналізу сучасного стану дистанційної освіти в Україні та характерних тенденцій її розвитку, особливостей її модернізації у контексті входження вітчизняної освіти до світового інформаційного простору. Актуальність статті зумовлена необхідністю наблизити вітчизняну освіту до загальноєвропейського рівня та вдосконалити систему здобуття знань за дистанційною формою навчання. Мета статті полягає у визначенні ролі дистанційного навчання, дослідженні його особливостей та формулюванні тенденцій його розвитку. У статті подано перелік переваг дистанційного навчання, принципи та вимоги до вдалої його реалізації, здійснено узагальнений огляд іноземного досвіду. У висновках сформульовано ключові тенденції розвитку дистанційного навчання у вищій освіті.

Ключові слова: дистанційна освіта, тенденції розвитку, інформатизація, світовий інформаційний простір.

Торгашова А. В. Современные тенденции развития дистанционного обучения в высшем образовании Украины.

Статья посвящена анализу современного состояния дистанционного образования в Украине и характерных тенденций его развития, особенностей его модернизации в контексте вхождения отечественного образования в мировое информационное пространство. Актуальность статьи обусловлена необходимостью приблизить отечественное образование к общеевропейскому уровню и усовершенствовать систему формирования знаний в дистанционной форме обучения. Цель статьи заключается в определении роли дистанционного образования, исследовании его особенностей и формулировке тенденций его развития. В статье представлен перечень преимуществ дистанционного образования, принципы и условия его успешной реализации, осуществлен обзор зарубежного опыта. В выводах статьи сформулированы ключевые тенденции развития дистанционного обучения в высшем образовании.

Ключевые слова: дистанционное образование, тенденции развития, информатизация, мировое информационное пространство.

Torgashova A. V. Modern trends in distance learning of Ukraine.

The article is dedicated to the current state of distance learning in Ukraine, as well as the characteristic tendencies of its development and modernization according

to the joining the national education in the global information environment. Relevance of the article is due to the need of bringing the national education to the European level and improving the system of distance knowledge gaining. The aim of this article is to determine the role of distance learning, to explore its characteristics and to formulate its progress trends. The article includes the list of the advantages of distance learning, the principles and requirements for its successful implementation, the generalized overview of the international experience is also represented. The conclusions of the article formulate key trends of distance learning in higher education.

Key words: *distance learning, the tendencies of development, informatization, the global information environment.*

Постановка проблеми. Останні десятиліття для вітчизняної освіти ознаменувалися швидкими темпами модернізації та, за прикладом провідних зарубіжних країн, переходом від індустріального до інформатизованого суспільства. Цей величезний крок означає не лише прийняття того факту, що сучасні технології стали невід'ємною частиною життя суспільства, а й те, що українській освіті необхідно впроваджувати реформи, які допоможуть зробити навчання доступним широкому загалу бажаючих. Зазначене сприяє долученню до всесвітнього інформаційного простору і закріпленню позицій серед зарубіжних країн, які вже протягом довгого часу використовують сучасні технології, новітні концепції та великі можливості мережі Інтернет на користь освітян. У процесі інформатизації системи вітчизняної освіти дистанційна освіта відіграє одну з провідних ролей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дистанційної освіти, її актуальність, запровадження та принципи розглядалися як вітчизняними вченими, так і науковцями інших країн. І. Кулага, В. Кухаренко, О. Малярчук, Б. Шуневич [6] досліджували теоретичні, практичні та методологічні питання дистанційної освіти. Серед науковців інших країн свої дослідження присвячували розгляду цієї теми Є. Полат [2], Е. Кларк [3] та інші дослідники. Але у зв'язку з тим, як швидко змінюється освітній стан, в якому перебуває наша країна, і як видозміни впливають на вітчизняну освіту, це вимагає більш детального та глибокого дослідження можливостей дистанційної освіти та варіантів її реформування за зразком позитивного досвіду інших країн.

Формулювання мети. Метою нашого дослідження є аналіз сучасного стану дистанційної освіти України та характеристика тенденцій її розвитку. На основі мети ми ставимо перед собою такі завдання:

1. Визначити роль та переваги дистанційного навчання у вітчизняній системі вищої освіти.

2. Спрогнозувати проблеми сучасної системи освіти України у процесі модернізації дистанційної освіти.

3. Узагальнити тенденції та особливості модернізації вітчизняної дистанційної освіти.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, дистанційне навчання – це спосіб отримання освіти із використанням комп'ютерних та сучасних інформаційних технологій, що надає студентам змогу навчатися на відстані, без відриву від роботи та виїзду за кордон. Серед інших назв дистанційного навчання використовуються і такі, як «відкрита освіта», «електронна освіта», «віртуальне навчання» тощо. Такий спосіб отримання знань передбачає комфортну та зручну для кожного студента обстановку та можливість навчатися без відриву від роботи. На відміну від заочного навчання, з яким часто порівнюють дистанційну форму, остання передбачає не лише постійну самоосвіту та роботу з засвоєння знань, а і постійний контакт як із викладачами, так і з іншими студентами, в той час як заочна форма освіти передбачає спілкування з викладачем лише декілька разів на рік [7]. Також дистанційна освіта передбачає створення індивідуальних планів навчання відповідно до можливостей та потреб кожного студента.

У Положенні про дистанційне навчання його суть формулюється як «індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). У процесі дистанційного навчання використовуються дистанційні курси – інформаційні продукти, які є достатніми для навчання за окремими навчальними дисциплінами» [4]. Це передбачає створення та підтримку «життєдіяльності» загального освітнього простору, який міг би охопити максимальне коло бажаючих отримати освіту та об'єднати не лише студентів та викладачів різних країн, стимулюючи корисний

процес обміну досвідом, а сприяв би циркуляції знань. Але важливий нюанс полягає в тому, що на відміну від зарубіжних країн, де дистанційна освіта стоїть поряд із класичною формою здобуття освіти, в нашій державі вона є не альтернативною, а лише однією з допоміжних форм.

Темпи змін у світі прискорюються, сам темп життя суспільства став швидше і виникає необхідність раціонально використовувати час для все більшої кількості завдань. Так само збільшуються й обсяги інформації, яку необхідно обробити за менші строки. А інформатизація процесу освіти та новітні інформаційно-комунікаційні технології за умови повного їх використання та введення до освітнього процесу, докорінно змінюють його перебіг. Із урахуванням цих та багатьох інших факторів, які впливають на сучасну вітчизняну освіту, стає зрозумілим, що класична освіта втрачає свою лідируючу позицію, у той час як дистанційна освіта, що могла б підтримати її та зайняти міцну позицію не допоміжної, а однієї з альтернативних форм здобуття освіти, не є достатньо розвинутою в нашій державі. Хоча перелік її переваг, доведений дослідженнями, досить великий. Серед них можна виділити:

1. Актуальність, що передбачає використання найсучасніших засобів для здобуття інформації, ІКТ та можливостей Інтернету.

2. Зручність, за якої кожен студент має можливість обрати власний ритм та режим отримання знань у комфортній для нього обстановці, що сприятливо вплине на сам процес навчання.

3. Індивідуалізація, що дає змогу кожному студенту узгодити навчання зі своїми потребами.

4. Гнучкість, яка надає можливість викладати матеріал відповідно до рівня підготовки та базових знань студентів, створюючи додаткові сайти з необхідною інформацією та сайти, на яких студенти можуть обмінюватися інформацією, відповідаючи на запитання один одного та навчатися, навчаючи інших.

5. Доступність, що передбачає економію часу та коштів за рахунок використання навчальних приміщень та представлення вільного доступу до навчальних матеріалів.

6. Можливість спілкування з викладачами та студентами інших країн, акцент на активному та вільному спілкуванні всіх учасників навчального процесу.

7. Порівняно більші обсяги інформації, яку можна отримати в умовах дистанційного навчання у коротші строки.

8. Відсутність географічних бар'єрів, за якої відпадає необхідність дорогого переїзду та проживання в інших країнах, а натомість надається можливість спілкування з викладачами та студентами по всьому світу без обмежень [1; 7].

Безумовно, як і в кожній формі отримання знань, у дистанційній є і свої недоліки, але їх подолання стає можливим завдяки рокам практичного застосування цієї форми не лише як допоміжної та однієї з побічних, а як можливо рівної класичній формі здобуття освіти. На жаль, Україна відносно нещодавно перейняла досвід дистанційного навчання, а через різний, неоднорідний рівень організації у ВНЗ України маємо дещо негативне сприйняття суспільством та багатьма освітянами такої форми навчання, що незаслужено вважається низькопробною та невідповідною.

Утім, розуміючи перспективність впровадження та розвитку дистанційної освіти Міністерством освіти та науки України у 2013 році біло розроблено Положення про дистанційне навчання [5], в якому було передбачено принципи функціонування дистанційної освіти в різних ВНЗ України. Серед принципових положень виділимо такі:

1. Дистанційна форма навчання стає не експериментальною, а займає щабель повноцінної окремої форми навчання.

2. Чітко визначено можливу сферу застосування дистанційного навчання в різних навчальних закладах.

3. Передбачено гнучкі умови впровадження дистанційного навчання як окремої форми і дистанційних технологій у навчальному процесі за всіма іншими формами навчання.

4. Передбачено можливість дистанційного навчання іноземців, що вкрай необхідно для участі українських ВНЗ у повноцінному конкурентному світовому освітньому середовищі. Це потребує відповідних навчальних матеріалів іноземними мовами, насамперед російською й англійською.

Вищезазначене вимагає адаптування навчальних планів та матеріалів, утримання технічного, програмного, кадрового, нормативного і методичного забезпечення на необхідному рівні згідно стандартів вітчизняної освіти. В іншому випадку, за умов неправильного впровадження та нераціонального використання можливостей дистанційної освіти, навчальний процес отримає лише негативний досвід та зазнає збитків [1]. Щоб уникнути цього, дистанційне навчання повинно зазнати реформ та модернізації, щоб належним чином відповідати державним та міжнародним стандартам освіти, має стати максимально технічно забезпеченим, дотримавшись загальнодержавних та світових принципів і налаштувавши комунікаційний зв'язок між вищими навчальними закладами в межах країни, так і поза її кордонами, з метою створення єдиного освітнього простору.

Утім, ідея одержання освіти на відстані не є принципово новою. Суспільство усвідомило необхідність здобуття освіти без відриву від професійної діяльності. Цій вимозі відповідало заочне навчання. Згодом, коли зріс попит на освіту, коли все більший загал людей потребував якісного навчання, враховуючи нові можливості (інформатизація, нові технології, телекомунікації тощо) навчання на відстані із заочного отримало нову форму – форму дистанційного навчання. Першим закладом дистанційної освіти став Відкритий університет Великобританії, який було засновано у 1969 році. Він був не лише першим, а й лідером у цій галузі, яким і досі є, функціонуючи як провідний центр дистанційного навчання у Європі. Вже через два роки після відкриття, у 1971 році, Відкритий університет налічував 25 тисяч студентів, які навчалися на підготовчих курсах (математика, природничі науки, мистецтво). У 1996 році університет налічував вже сім факультетів, на яких навчалось близько 215 тисяч студентів. Така тенденція була й у Сполучених штатах Америки. Національний технологічний університет (National Technological University, NTU) був одним з перших навчальних закладів у США, що запровадив дистанційне навчання. Згодом до нього приєдналися й інші організації. Тенденцією не лише американського, а й світового дистанційного навчання була й залишається глобалізація. Велика кількість вищих навчальних закладів намагається об'єднатися для пропонування ширшого кола можливих спеціальностей. Так, у результаті практики подібного співтовариства в Америці у 1987 році було створено Асоціацію дистанційного навчання США (Unites

States Distance Learning Association або скорочено – USDLA). Її засновниками були державні університети штатів Оклахома та Каліфорнія, асоціація підтримувала зв'язки з центрами дистанційної освіти Європи та Азії. На меті організації була розробка загальної стратегії дистанційної освіти та створення нових технологій дистанційного навчання. А у Канаді, де майже кожен другий ВНЗ може запропонувати дистанційні курси, об'єднання вищих навчальних закладів, що надають послуги дистанційного навчання має назву Канадський віртуальний університет – Canadian Virtual University (CVU). Його було засновано у 2000 році і наразі, об'єднуючи 12 провідних канадських ВНЗ, він пропонує 280 дистанційних програм різного рівня. Повний перелік складає 2300 індивідуальних курсів, велика кількість яких реалізована у режимі он-лайн.

З урахуванням даних, які представляють нам вітчизняні дослідження, досвіду освітніх систем іноземних країн, а також особливостям змін, що зазнає Україна та які будуть впливати на її розвиток у всіх галузях, ми прогнозуємо певні тенденції розбудови дистанційної освіти. Вони будуть відповідати потребам освітян та спиратися на мету глобальної інформатизації сучасної освіти. Серед них окреслимо наступні:

1. Інформатизація та забезпечення дистанційної освіти належного рівня завдяки використанню технічного оснащення та комплексу електронних засобів у процесі навчання та задля оцінювання досягнень студентів.

2. Інтеграція ІКТ у навчальний процес в дистанційному навчанні, що має на меті вільний доступ до навчальних матеріалів, електронних баз даних, архівів, бібліотек, консультаційних і навчальних Інтернет-конференцій, форумів, лабораторій незалежно від того, де знаходиться кожний студент. Це збільшить обсяги інформації, які можуть отримати учасники та водночас зробить освіту доступнішою, що відобразиться на її якості та результативності.

3. Розробка комп'ютерних програм дистанційного навчання, що поліпшували б спосіб отримання знань, використовуючи інноваційні технології і максимум можливостей Інтернету та технічних засобів. Доцільним є створення комп'ютерних програм, що імітували би способи класичної освіти, вдосконалюючи їх (спеціальні тренажери, віртуальні лабораторії, конференції-вебінари, лекції, які б використовували можливості програми Skype тощо).

4. Комбінування дистанційної форми здобуття освіти із класичною, що має на меті зробити акцент на їх перевагах та поєднати їх в навчальному процесі.

5. Збільшення кількості масових відкритих дистанційних курсів та їх можливостей, що розширює доступ усіх бажаючих до відносно недорогої або зовсім безоплатної освіти.

6. Моніторинг досягнень вищих навчальних закладів не лише у межах України, а і в усьому світі (звісно, враховуючи ті країни, які долучилися до використання дистанційного навчання) задля подолання проблем, недоліків та примноження корисного досвіду [1; 3; 6; 7].

Враховуючи всесвітню орієнтацію на побудову доступної, безперервної освіти із використанням усіх сучасних надбань науки, переваг існування в інформаційному суспільстві, беручи до уваги досвід інших країн, які протягом довгого часу використовували та вдосконалювали систему дистанційного навчання, не зупиняючись на досягнутому, Україна має всі підстави для того, щоб досягти успіху при розумному та належному втіленні в життя принципів дистанційного навчання.

Висновки. Динаміка розвитку сучасної освіти в умовах всесвітнього інформаційного простору вимагає від освітньої системи кожної країни модернізації звичних для неї шляхів навчання, видозмінюючи або вносячи докорінні зміни з урахуванням останніх надбань науки і техніки та орієнтуючись на відкриті можливості, які стали доступні широкому загалу через те, яке важливе місце в житті суспільства стали займати інформаційні технології. Зважаючи на викладене вище, ми можемо спрогнозувати певні тенденції розвитку дистанційного навчання, такі як збільшення кількості масових відкритих дистанційних курсів, розробка програм дистанційного навчання, інтеграція ІКТ у навчальний процес дистанційної освіти, комбінування переваг дистанційного навчання із класичною формою освіти, моніторинг досягнень вищих навчальних закладів у цій стезі не лише в межах України, а і в усьому світі і подальше використання корисного досвіду. Спираючись на досвід інших країн, на переваги та недоліки, які вітчизняна освіта змогла виокремити завдяки практичному використанню дистанційного навчання, освітня система України має міцну базу та потенціал, який за розумного керування та втілення допоможе реформувати існуючу форму дистанційного навчання і з максимальною ефективністю використати її

можливості, що у поєднанні із класичною формою освіти розширює можливості студентів у процесі здобуття вищої освіти. Відтак, дистанційне навчання у вищій освіті України має всі підстави для того, щоб у майбутньому досягти високого рівня і загальноєвропейських результатів.

Література

1. Дистанційна освіта – це сучасно // Освіта України.– 2013. - №24. // Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/comments/17415-distantsiynenavchannya--tse-suchasno.-gazeta-osvita-ukrayini--24-vid-17.06.2013>
2. Дистанционное обучение: Учеб. пособие / Под ред. Е. С. Полат. – М. : Гуманит. изд. ВЛАДОС. – 1998. – 192 с.
3. Кларк Э. Дистанционное обучение: способ преуспеть? / Журнал сетевых решений – 1999 г. - №10. // Режим доступу: <http://www.dvfu.ru/meteo/PC/DistantEduc.htm>
4. Положення про дистанційне навчання (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 21.01.2004 № 40) // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>
5. Положення про дистанційне навчання (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 25.04.2013 №466) // Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-distanciine-navchannja-doc141943.html>
6. Шуневич Б. І. Тенденції розвитку дистанційного навчання у зарубіжній вищій школі // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – Вип. 3(7) // Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/emg.html>
7. Що таке дистанційна освіта: як вона працює? // Режим доступу: <http://www.vsemisto.info/osvita/2355-sho-take-vysha-osvita-jak-vona-prazjuje>. – 2013. – 4 серп.